

quia non ex se locutus est Filius: unde sequitur: *Quia ego ex meipso non sum locutus*: per quod intelligi voluit, Ego non ex me natus sum. Quæro itaque quomodo intelligamus, Ego non judicabo, sed verbum quod locutus sum judicabit; cum ipse sit Verbum Patris quod loquitur. Vel ita. Ego non judicabo ex potestate humana, quia Filius hominis sum, sed ego judicabo ex potestate Verbi Dei, quia Filius Dei sum. *Chrysofostomus* (hom. 68.) Vel aliter. *Ego non judico eum*; id est, non sum causa perditionis ejus; sed ipse qui verba mea spernit. Verba enim quæ modo locutus sum, in ordine stabunt accusatoris omnem tollentia excusationem; & hoc est quod subdit: *Sermo quem locutus sum, ille judicabit eum*. Et quis sermo? *Quia ego ex meipso non sum locutus: sed qui misit me Pater, ipse mihi mandatum dedit quid dicam, & quid loquar*. Omnia igitur hæc propter eos dicebantur, ut nullam habeant excusationem. *Augustinus* (tract. 54.) Mandatum autem, non quod Filius non habeat, Pater dedit; sed in sapientia Patris, quod est Verbum Patris, omnia mandata sunt Patris. Dicitur autem mandatum datum, quia non est à seipso, cui dicitur datum; & hoc est dare Filio

id sine quo nunquam Filius fuit, quod est generare Filium qui nunquam non fuit. *Theophylactus*. Cum enim Verbum Patris exiit Filius, & quæ sunt in mente Patris revelet in integrum, mandatum accepisse dicit quid sit dicturus, & quid loquatur. Sicut etiam nostrum verbum, si verum fateri volumus, ea profert quæ suggerit mens.

Sequitur: *Et scio quia mandatum ejus vita æterna est*. *Augustinus* (tract. 54.) Si ergo vita æterna est ipse Filius, & vita æterna est mandatum Patris, quid aliud dictum est nisi quia Ego sum mandatum Patris? Proinde & id quod adjungit, *Quæ ergo ego loquor, sicut dixit mihi Pater, sic loquor*, non accipiamus *dixit mihi*, quasi per verba locutus sit unico Verbo. Dixit ergo Pater Filio id sine quo nunquam Filius fuit, sicut dedit vitam Filio: non quod nesciebat, vel non habebat, sed quod ipse Filius erat. Quid est autem, *Sicut dixit mihi, sic loquor*, nisi Verbum loquor? Ita ille dixit ut verax, ita iste loquitur ut veritas: verax autem genuit veritatem: quid ergo jam diceret veritati? Non enim imperfecta erat veritas, cui verum aliquod adderetur.

CAPUT XIII.

(a) **A**NTE diem festum paschæ, sciens Jesus quia venit hora ejus ut transeat ex hoc mundo ad Patrem, cum dilexisset suos, qui erant in mundo, in finem dilexit eos. Et cœna facta, cum diabolus jam misisset in cor ut traderet eum Judas Simonis Scariois: sciens quia omnia dedit ei Pater in manus; & quia à Deo exivit, & ad Deum vadit, surgit à cœna, & ponit vestimenta sua, & cum accepisset linteum, præcinxit se. Deinde misit aquam in pelvum, & cepit lavare pedes discipulorum, & extergere linteo, quo erat præcinctus.

(b) Venit ergo ad Simonem Petrum: & dicit ei Petrus: Domine, tu mihi lavas pedes? Respondit Jesus, & dixit ei: Quod ego facio, tu nescis modo, scies autem postea. Dicit ei Petrus: Non lavabis mihi pedes in æternum. Respondit ei Jesus: Si non laveris te, non habebis partem mecum. Dicit ei Simon Petrus: Domine, non tantum pedes, sed & manus, & caput. Dicit ei Jesus: Qui lotus est, non indiget nisi ut pedes lavet, sed est mundus totus. Et vos mundi estis, sed non omnes. Sciebat enim quisquam esset qui traderet eum: propterea dixit: Non estis mundi omnes.

(c) Postquam ergo lavit pedes eorum, accepit vestimenta sua, & cum recubuisset iterum, dixit eis: scitis quid fecerim vobis? Vos vocatis me Magister, & Domine; & bene dicitis, sum etenim. Si ergo ego lavi pedes vestros Dominus, & Magister, & vos debetis alter alterius lavare pedes: exemplum enim dedi vobis, ut quemadmodum ego feci vobis, ita & vos faciatis. Amen amen dico vobis: non est servus major domino suo, neque apostolus major est eo qui misit illum. Si hæc scitis, beati eritis si feceritis ea. Non de omnibus vobis dico: ego scio quos elegerim: sed ut adimpleatur Scriptura: Qui manducat mecum panem, levabit contra me calcaneum suum. Amodo dico vobis priusquam fiat, ut cum factum fuerit, credatis quia ego sum. Amen amen dico vobis: qui accipit, si quem misero me accipit: qui autem me accipit, accipit eum qui me misit.

(d) Cum hæc dixisset Jesus, turbatus est spiritu, & protestatus est, & dixit: Amen amen dico vobis, quia unus ex vobis tradet me. Aspiciebant ergo ad invicem discipuli hæsitantes de quo diceret. Erat ergo recubens unus ex discipulis ejus in sinu Jesu, quem diligebat Jesus. Inuit ergo huic Simon Petrus, & dixit ei: Quis est de quo di-

cit? itaque cum recubisset ille supra pectus Jesu, dicit ei: Domine, quis est? Respondit Jesus: Ille est cui ego intinctum panem porrexero: & cum intinxisset panem, dedit Judæ Simonis Scariois. Et post bucellam introivit in eum satanas: & dixit ei Jesus: Quod facis, fac citius. Hoc autem nemo seivit discumbentium ad quid dixit ei. Quidam enim putabant, quia loculos habebat Judas, quod dixisset ei Jesus: Eme ea que opus sunt nobis ad diem festum: aut ut egenis aliquid daret. Cum ergo accepisset ille bucellam, exivit continuo. Erat autem nox.

(e) Cum ergo exisset, dixit Jesus: Nunc clarificatus est Filius hominis, & Deus clarificatus est in eo. Si Deus clarificatus est in eo, & Deus clarificavit eum in semetipso, & continuo clarificabit eum.

(f) Filioli, adhuc modicum vobiscum sum. Quæretis me; & sicut dixi Judæis, Quo ego vado, vos non potestis venire, & vobis dico modo. Mandatum novum do vobis, ut diligatis invicem, sicut dilexi vos, & ut vos diligatis invicem. In hoc cognoscet omnes quia discipuli mei estis, si dilectionem habueritis ad invicem.

(g) Dicit ei Simon Petrus: Domine, quo vadis? Respondit ei Jesus: Quo ego vado, non potes me modo sequi; sequeris autem postea. Dicit ei Petrus: Quare non possum te modo sequi? Animam meam pro te ponam. Respondit Jesus: Animam tuam pro me pones? Amen amen dico tibi: non cantabit gallus, donec ter me neges.

(a) **T**heophylactus. Quia Dominus transmigraturus erat de presenti sæculo, explicat qualem erga suos amicitiam gereret: unde dicitur: *Ante diem festum paschæ, sciens Jesus quia venit hora ejus ut transeat ex hoc mundo ad Patrem, cum dilexisset suos, qui erant in mundo, in finem dilexit eos*. Beda. Plurimas siquidem festivitates Judæi habebant; sed apud eos insignior, atque celebrior erat paschæ festivitas: propter quod signanter dicit: *Ante diem festum paschæ*. *Augustinus* (tract. 55.) Pascha, non sicut quidam existimant, Græcum nomen est, sed Hebræum; opportunissime tamen occurrit in hoc nomine quædam congruentia utrumque linguarum: quia enim pati Græce paschin dicitur, ideo pascha passio putata est, (1) ut hoc nomen à passione sit appellatum: in sua vero lingua, hoc est in Hebræa, pascha transitus dicitur, propterea quia tunc primum pascha celebravit populus Dei quando ex Ægypto fugientes, rubrum mare transierunt. Nunc ergo figura illa prophetica in veritate completa est, eum sicut ovis ad immolandum ducitur Christus, cujus sanguine illinitis postibus nostris, id est cujus signo crucis signatis frontibus nostris, à perditione hujus sæculi, tamquam à captivitate Ægyptiaca liberamur, & agimus saluberrimum transitum, cum de diabolo transimus ad Christum, & ab isto instabili sæculo ad ejus fundatissimum regnum. Hoc itaque nomen, id est pascha, velut interpretans nobis Evangelista dicit: *Sciens quia venit hora ejus ut transeat ex hoc mundo ad Patrem*. Ecce pascha, ecce transitus. *Chrysofostomus* (hom. 69.) Non solum autem tunc sciens, sed olim. Transitum (2) autem ejus mortem vocat. Relicturus autem discipulos majorem eis demonstravit amorem, & hoc est quod

dicit: *Cum dilexisset suos, qui erant in mundo, in finem dilexit eos*; hoc est, nihil dereliquit eorum quæ eum qui valde amat, decens est facere. Non autem à principio hoc fecit, sed majora postea adjecit, ut eorum augeret familiaritatem, & multam eis præpareret consolationem ad ea quæ superventura erant; suos autem eos vocat secundum familiaritatis rationem, quia & alios suos dicit secundum conditionis rationem; ut cum dicitur supra 1. *Sui eum non receperunt*. Addit autem, *Qui erant in mundo: quia sui erant etiam defuncti, ut Abraham, Isaac, & Jacob, sed in mundo non erant*. Hos ergo suos, qui erant in mundo, misit amans continue, & tandem perfectam amicitiam circa eos ostendit; & hoc est, *In finem dilexit eos*. *Augustinus* (tract. 55.) Vel aliter, *In finem dilexit eos*, ut & ipsi de hoc mundo ad suum caput dilectione transirent. Quid est enim, *In finem*, nisi in Christum? Finis enim legis Christus ad justitiam omni crediti: Rom. 10. finis perficiens, non intericiens. Video autem posse ista verba quodam humano modo etiam sic accipi: tamquam usque ad mortem Christus dilexerit suos. Sed absit ut dilectionem morte finierit qui non est morte finitus, nisi forte sit ita intelligendum: Usque ad mortem dilexit eos; id est, usque ad mortem illum dilectio ipsa perduxit. Sequitur, *Et cœna facta, id est jam peracta, & ad convivantium mensam, usumque producta*. Non enim ita debemus intelligere cœnam factam, veluti jam consumptam, atque transactam: adhuc enim cœnabatur cum surrexit, & pedes lavit discipulis: nam postea recubuit, & bucellam traditori dedit. Quod autem ait, *Cum jam diabolus misisset in cor, ut traderet eum Judas Simonis Scariois*, missio ista spiritualis suggestio est, & non fit per

(1) Al. vel hoc. (2) Al. deest autem.

quando comminatus est id quod maxime timebat, scilicet separari ab eo, tunc permisit. *Origenes* (ubi supra.) Hoc dicto utemur contra eos qui indifferenter se facere stauerunt quod eis non prodest: non offendendo illis quod non sunt habituri parem cum Jesu, dum præsumptuorum decretum observant; admonēbimus illos ne immorentur male decretis, etiam si iurejurando ex multo impetu illud firmaverunt: *Augustinus* (tract. eod.) At ille amore, & timore perturbatus plus expavit Christum sibi (1) negari quam usque ad suos pedes humiliari: unde sequitur: *Dicit ei Simon Petrus: Domine, non tantum pedes, sed & manus, & caput.* *Origenes* (tract. 32. ibid.) Manus autem lavare volebat Jesus, contemnens quæ dicebantur *Matth. 15.* quoniam discipuli tui non lavant manus, cum panem manducant; caput autem submergi volebat, in quo imago, & gloria Patris extiterat: satis est autem ei ut pedes lavandos portigeret: unde sequitur: *Dicit ei Jesus, Qui lotus est, non indiget nisi ut pedes lavet, sed est mundus totus.* *Augustinus* (tract. eod.) Totus utique præter pedes, vel nisi pedes, quos habet opus lavare: homo enim in baptismo totus abluitur, non præter pedes, sed totus omnino; verumtamen cum in rebus humanis postea vivitur, utique terra calcatur. Ipsi igitur humani affectus, sine quibus in hac mortalitate non vivitur, quasi pedes sunt (2) ubi ex humana rebus afficimur, ut si dixerimus, quia peccatum non habemus, nos ipsos decipiamus: *1. Joan. 1.* Si autem confitemur peccata nostra, qui pedes discipulorum lavit, nobis peccata dimitit usque ad pedes, quibus conversamur in terra. *Origenes* (ubi supra.) Impossibile autem puto non contaminari extrema animæ, & infima ejus, quamquam quoad homines perfectus quis esse putetur: plurimi autem, & post baptismum implentur pulvere scelerum usque ad verticem; qui vero legitime discipuli Christi sunt, erga solos pedes indigent lavatione. *Augustinus* (3) ad Seleucianum (epist. 108.) Ex hoc autem quod hic dicitur, intelligitur quod jam Petrus baptizatus fuerat: intelligimus enim ejus discipulos, per quos baptizabat, jam fuisse baptizatos, sive baptismum Joannis, sicut nonnulli arbitrantur, sive, quando magis credibile est, baptismum Christi. Neque enim renuit ministerium baptizandi, ut haberet baptizatos servos, per quos ceteros baptizaret, qui non defuit humilitatis ministerio, quando eis pedes lavit: unde sequitur: *Et vos mundi estis, sed non omnes.* *Augustinus* (tract. 38.) Hoc quid sit ne queramus, ipse Evangelista patefecit adjungens: *Sciebat enim quisquam esse qui*

(1) *Al.* negare. (2) *P. Nicolai legit* ubi ex humanis rebus afficimur, & sic afficimur ut si dixerimus &c. (3) *Idem corrigi* ad Seleucianum.

traderet eum: propterea dixit: *Non estis mundi omnes.* *Origenes* (ut supra.) Quod ergo dicit, *Vos mundi estis*, refertur ad undecim; quod, vero subditur, *Sed non omnes*, dicitur propter Judam existentem immundum: primo quidem quia pauperes non erant sibi curæ, sed fur erat; deum diabolo ingresso in cor ejus, ut prodere Christum. Lavat autem pedes postquam mundi erant: quoniam gratia transcendit necessitatem, & sicut dicit *Joannes Apoc. 22.* mundus mundificetur adhuc. *Augustinus* (tract. 58.) Vel quia ipsi discipuli, cum loti essent, non opus habebant nisi pedes lavare: quia dum in isto sæculo vivit homo, humanis affectibus terram velut pedibus calcans contrahit. *Chrysostomus* (hom. 69.) Vel aliter. Non dicit eos mundos, ut à peccatis erutos æstimes, victima nondum oblata; sed eam quæ cognitionis est mundationem dicit: jam enim ab errore Judaico eruti erant.

(c) *Augustinus* (tract. 58.) Memor Dominus se promississe scientiam facti sui Petro, dicens, *Scies autem postea*, quid sit quod fecit, docere nunc incipit: unde dicitur: *Postquam ergo lavit pedes eorum, accepit vestimenta sua, & cum recubisset iterum, dixit eis: Scitis quid fecerim vobis? Origenes* (tract. 32.) Quid vel interrogative proferatur, ut ostendat facti magnitudinem, vel imperative, ut eorum erigat intellectum. *Alcimus.* Mystice autem impleta redemptionis nostræ purgatione per sanguinis sui effusionem, accepit vestimenta sua, tertia die de sepulcro resurgens, & eodem corpore jam immortalis vestitus; & cum recubisset ascendens in caelum in dextera paterna divinitatis recumbens, inde venturus est ad judicandum. *Chrysostomus* (hom. 70.) Non autem adhuc ad solum Petrum, sed ad omnes loquitur dicens: *Vos vocatis me, Magister, & Domine* in quo eorum judicium assumit: deinde ut non illorum gratiæ esse putentur hæc verba, subjungit: *Et bene dicitis, sum etenim.* *Augustinus* (tract. eod.) Homini præceptum est *Prov. 27.* Non te laudet os tuum, sed laudet te os proximi tui: periculosum est enim sibi placere, cui cavendum est superbie. Ille autem qui super omnia est, quantumcumque se laudet, non se extollit excelsus. Nec potest recte dici arrogans Deus: nobis namque expedit Deum nosse, non illi; nec eum quisque cognoscit, si non se indicet ipse qui novit. Si ergo non se laudando quasi arrogantiam vitare voluerit, nobis sapientiam denegavit. Quomodo autem arroganciam veritas timet? Et quidem quod magistrum se dicit, nemo reprehenderet, etiam qui eum nihil quam hominem crederet, quoniam

nam id profiteretur quod & ipsi homines in quibuslibet artibus usque adeo sine arrogantia profiterentur, ut professores vocentur; quod vero Dominum discipulorum se dicit, cum sint secundum sæculum ingenii, quis ferat in homine? Sed cum Deus loquitur, nulla est elatio tantæ celsitudinis, nullam mendacium veritatis: nobis subjacere utile est illi celsitudini, servituti veritati. Ideo bene ergo dicitis, vocando me Magistrum, & Dominum, quia sum: nam si non essem quod dicitis, male diceretis. *Origenes* (tract. 32.) Et illi quidem non bene dicunt, *Domine*, quibus dicitur *Matth. 7.* Discedite à me qui operamini iniquitatem; sed Apostoli bene dicunt, *Magister, & Domine*: non enim eis nequitia (1) dominabatur, sed Verbum Dei.

Sequitur: *Si ergo ego lavi pedes vestros Dominus, & Magister, & vos debetis alter alterius lavare pedes.* *Chrysostomus* (hom. 70.) A majoribus rebus accipit exemplum, ut quod minus est operemur: nam ipse quidem Dominus est; nos autem ad conservos facimus, si fecerimus: & ideo subdit: *Exemplum enim dedi vobis, ut quemadmodum ego feci vobis, ita & vos faciatis.* *Beda.* Primum Dominus egit factis quod postmodum docuit verbis, secundum illud *Act. 1.* Cœpit Jesus facere, & docere. *Augustinus* (tract. 58.) Hoc est, beate Petre, quod nesciebas; hoc tibi postea scientiam promissit. *Origenes* (tract. 32.) Considerandum vero est si necessarium est quemlibetvolentem disciplinam Jesu perficere, velut debitorum opus prosequi lavacrum sensibilium pedum: propter hoc (2) quod dicit: *Debetis ad invicem lavare pedes.* Sed hic mos vel non fit, vel admodum raro. *Augustinus* (tract. eodem.) Est enim apud plerisque consuetudo hujus humilitatis, cum se invicem hospitio suscipiunt, & faciunt hoc sibi invicem fratres, etiam opere ipso visibili. Multo enim melius est, & sine controversa verius, ut etiam manibus fiat, ne dedignerit quod fecit Christus, facere Christianus. Cum enim ad pedes fratrum inclinatur corpus, etiam in corde ipso excitatur, vel, si jam inerat, confirmatur humilitatis affectus. Sed excepto hoc morali intellectu, numquid etiam frater fratrem à delicti poterit contagione mundare? Sed confiteamur invicem delicta nostra, invicem nos delicta donemus, & pro nostris delictis invicem oremus; atque ita quodammodo invicem pedes nostros lavemus. *Origenes* (tract. 32.) Vel aliter. Hoc lavacrum spirituale pedum, de quo dictum est, principaliter quidem à nullo nisi à solo Jesu potest effici, secundario vero à discipulis ejus, quibus dixit: *Vos debetis ad invicem*

lavare pedes: Jesus enim lavit pedes discipulorum in quantum Magister, & servorum in eo quod Dominus. Hic autem est finis magistri, ut discipulum faciat sicut se; quod de Salvatore apparet, qui præ ceteris magistris, & dominis, vult ut fiant ejus discipuli quasi magister, & dominus, non habentes spiritum servitutis, sed spiritum filiationis, in quo clamant, *Abba, Pater:* *Rom. 8.* Prius ergo quam fiant & magister, & dominus, egent lavacro pedum, velut insufficientes discipuli, & adhuc sapientes spiritum servitutis; cum autem aliquis eorum statum magistri attingit, & domini, tunc imitari poterit eum qui lavit discipulorum pedes, ac lavare pedes per doctrinam quasi magister. *Chrysostomus* (hom. ead.) Adhuc autem provocans eos ad lavandum pedes, subjungit: *Amen amen dico vobis: non est servus major domino suo, neque apostolus major eo qui misit illum;* quasi dicat: Si ergo hæc à me facta sunt, multo magis à vobis oportet hæc fieri. *Theophylactus.* Necessario etiam hic Apostolos admonet: quia enim ad dignitates habebant attingere, & hic quidem majores, hic minores, ne insurgant ad invicem, serenat conscientiam omnium. *Beda.* Quia vero scire bonum, & non facere, non pertinet, ad beatitudinem, sed ad condemnationem, secundum illud *Jacob. 4.* Scienti bonum, & non facienti, peccatum est illi: subjungit: *Si hæc fecitis, beati eritis, si feceritis ea.* *Chrysostomus* (hom. cit.) Nam scire quidem omnium est, facere vero non omnium. Deinde proditorem non manifeste redarguit, sed obumbrat, cum subditur: *Non de omnibus vobis dico.* *Augustinus* (tr. 59.) Quasi dicat: Est inter vos qui non erit beatus, neque facit ea. *Ego scio quos elegerim.* Quos, nisi eos qui beati erunt, faciendo quæ præceperit Non est igitur Judas electus. Quid est ergo quod alio loco (supra 6.) dicit, *Nonne ego vos duodecim elegi?* An ipse ad aliquid est electus, ad quod erat utique necessarius, non autem ad beatitudinem, de qua dicit: *Beati eritis, si feceritis ea.* *Origenes* (tract. 32.) Vel aliter. Non recte existimo posse referri quod dicitur, *Non de omnibus vobis dico;* (3) ad hoc quod dictum est, *Beati eritis, si feceritis ea:* totum enim hoc & de Juda, & de quolibet alio verum est dicere, *Beatus talis, si fecerit hoc.* Reducemus autem hæc ad illud dictum: *Non est servus major domino suo, nec Apostolus major eo qui misit illum.* Judas enim, cum esset servus peccati, non erat servus divini Verbi, nec Apostolus, diabolo ingresso in cor ejus. Cum ergo Dominus novisset, qui sunt sui, alienos à se non novit: propter quod, non ait, *Ego scio cunctos presentes; sed ego scio quos*

(1) *Al.* dominabitur. (2) *Al.* omittitur quod. (3) *Al.* ad quod.

per aurem; sed, per cogitationem; diabolice enim suggestiones immittuntur, & humanis cogitationibus immiscetur. Factum ergo jam fuerat in corde Judæ per immersionem diabolicam ut traderet discipulum magistrum. *Chrysostomus* (hom. 69.) Hoc autem quasi stupens interfecit Evangelista, quoniam eum qui jam prode staturat, Dominus lavit: ostendit etiam proditoris multam nequitiam, quoniam (1) neque talis eum communicatio detinuit, quod maxime consuevit nequitiam deinere. *Augustinus* (tract. eod.) Locutus autem Evangelista de tanta Domini humilitate, prius ejus celsitudinem voluit commendare: ad quod pertinet quod dicit *Sciens quia omnia dedit ei Pater in manus*: ergo & ipsum tradidit. *Gregorius* 3. Moral. (cap. 12.) Sciebat enim quod in manu sua ipsos etiam persecutores acceperat, ut ipse in se ad usum pietatis inquireret quidquid eorum contra se malitia permessa sciret. *Origenes* (tract. 32. in Joan.) *Locutus autem Evangelista de tanta Domini humilitate, prius ejus celsitudinem voluit commendare: ad quod pertinet quod dicit Sciens quia omnia dedit ei Pater in manus*, hoc est in opere ejus, & potestate. *Pater enim meus usque huc*, inquit supra 5, *operatur, & ego operor. Vel omnia tradidit ei Pater in manus* cuncta capientes, ut qualibet ei famulentur. *Chrysostomus* (hom. 69.) Traditionem enim hic salutem fidei vocat. Cum autem audieris traditionem, nihil humanum suspiceris: eum enim qui ad Patrem est ostendit honorem, & concordiam. Sicut enim Pater ei tradidit, ita ipse Patri: unde Paulus 1. Corinth. 15. Cum tradiderit, inquit, regnum Deo, & Patri. *Augustinus* (tract. eod.) *Sciens etiam quia a Deo exiit, & ad Deum vadit*, nec Deum cum inde exiret, nec nos deserens cum rediret. *Theophylactus*. Quia ergo Pater omnia ei commisit in manus; id est, salutem ei commisit fidelium; decens reputabat quæcumque spectant ad salutem, illis ostendere. *Sciens etiam, quod a Deo exiit, & ad Deum vadit*, nullatenus ejus gloria minui poterat dum pedes discipulorum ablueret: neque enim gloriam usurpavit: qui enim dignitatem usurpant, minime condescendunt, ne dissipent quod incongrue sibi dituperunt. *Augustinus* (ut supra.) Cum ergo illi Pater omnia dedisset in manus, ille discipulorum non manus, sed pedes lavit; & cum se sciret a Deo exisse, & pergere ad Deum, non Dei Domini, sed hominis servi implevit officium. *Chrysostomus* (hom. 69.) Hoc autem dignum erat, eo quod a Deo exiit, & ad Deum vadit, ut universum conculcasset tumorem: unde sequitur: *Surgit a cena, & ponit vestimenta sua, & cum accepisset linteum, præcinxit se. Deinde misit aquam in pelvum, &*

cepit lavare pedes discipulorum, & extergere linteo, quo erat præcinctus. Vide qualiter humilitatem ostendit non solum in lavando pedes, sed etiam aliter. Non enim antequam recuberet, sed postquam refederunt omnes, tunc surrexit; deinde non solum lavit, & vestimenta deposuit, linteum præcinxit; & pelvum implevit, & non alii impleri iussit, sed omnia operatur, ostendens quod cum omni studio oportet talia facere. *Origenes* (tract. 32.) Mystice autem prandium (2) primus cibus esse dignoscitur; & ante terminum diei spiritualis, qui in vita presentis consideratur, & his qui introducuntur, conveniens existit: cæna vero finalis; & his qui jam ultra progressi sunt apponitur. Aliter quoque poterit quis asserere prandium fore intellectioem Scripturarum antiquarum, cænam vero recondita in novo testamento mysteria. Puto autem quod qui una cum Jesu cenant, & in finali vitæ presentis die secum convivantur, egent lavacro quodam, (3) non utique erga quod primorum, ut ita loquar, corporis, & animæ, sed quoad ultima, & postrema, quæ terræ necessarii hærent. Dicit autem, quod *cepit lavare pedes*: nam postmodum lavit, & finivit loturam: quia pedes Apostolorum fuerunt contaminati, juxta illud Matth. 26. „Omnes vos scandalizabimini ista nocte in me.“ Postea autem perfecit eos lavare, purgans eos, ut ultra non fecerentur. *Augustinus* (tract. 55.) Posuit autem vestimenta sua, qui cum in forma Dei esset semetipsum exinanivit; præcinxit se linteo, qui formam servi accepit; misit aquam in pelvum unde lavaret pedes discipulorum, qui in terram sanguinem fudit, quo immunditiam dilueret peccatorum; linteo autem, quo erat præcinctus, pedes quos laverat terxit, qui carne qua erat indutus, Evangelistarum vestigia confortavit; & linteo quidem ut se præcingeret, posuit vestimenta, quæ habebat; ut autem formam servi acciperet, quando semetipsum exinanivit, non quod habebat deposuit, sed quod non habebat accepit: crucifigendum sane, suis expoliatus est vestimentis, & mortuus involutus est linteis, & tota ejus passio nostra purgatio est.

(b) *Origenes* (tract. 32.) Sicut medicus plurimum ægrotorum intentus curæ, ab his qui magis indigent, propriam curam incipit; sic & Christus, qui sedes abluere pedes discipulorum, exorditur ab his qui magis erant fœdi; & sic ultimo venit ad Petrum, quasi minus aliis indigentem lotura pedum; unde dicitur: *Venit ergo ad Simonem Petrum: cui quodammodo ad resistendum pene munda pedum conscientia persuade-*

(1) *Al. neque salutis. Nicolai legit falsis.* (2) *Al. desit primus.* (3) *Legit Nicolai non utique quoad prima.*

debat; unde sequitur: *Et dixit ei Petrus: Domine, tu mihi lavas pedes? Augustinus* (tract. 56.) Quid est tu, quid est mihi? Cogitanda sunt potius quam dicenda; ne forte quod ex his verbis aliquatenus quidem digne concepit anima, non explicet lingua. *Chrysostomus* (hom. 69.) Vel Petrus primus erat, sed credibile est proditorem stultum existentem ante eum recubuisse; quod Evangelista significavit cum dixit, *Cepit lavare*; deinde, *Venit ad Petrum. Theophylactus*. Ex quo patet quod non primitus lavit Petrum; ex ceteris vero discipulis nullus tentavisset ante Petrum lavari. *Chrysostomus* (hom. 69.) Quereret autem utique quis quare nullus eum aliorum prohibuit, sed solus Petrus; quod non parvi amoris, & verecundiæ erat. Ex hoc igitur mihi videtur prius solum proditorem lavisse; deinde ad Petrum venisse, & alios discipulos per eum de reliquo castigatos. Si enim quemquam ex ceteris lavare cepisset, prohibuisset Dominum, & dixisset quæ Petrus dixit. *Origenes* (tract. 32.) Vel aliter. Omnes porrigebant pedes, (1) decernentes quod tantus non irrationabiliter eorum lavaret pedes: solus autem Petrus nullam aliam considerationem conferens, tamquam reverens Jesum, non præbebat pedes suos ad lavandum: sepe enim Scriptura designavit Petrum servidum ad insinuandum quæ sibi vilia sunt utiliora, & meliora. *Augustinus* (tract. 56.) Vel aliter. Non debemus putare hoc Petrum inter ceteros formidasse, atque recusasse, & cum id alii ante ipsum libenter, vel æquanimiter fieri permisissent: non enim ita intelligendum est quasi aliquibus jam lavisset, & post eos venisset ad primum: quis enim nesciat primum Apostolorum esse beatissimum Petrum? sed quod ab illo ante perit. Quando ergo pedes discipulorum lavare cepit, venit ad eum à quo cepit, id est ad Petrum: & tunc Petrus expavit; quod etiam quilibet eorum expavesceret.

Sequitur: *Respondit Jesus, & dixit ei: Quod ego facio, tu nescis modo, scies autem postea.* *Chrysostomus* (hom. 69.) Id est (2) humilitatem hujus doctrinæ, & quomodo humilitas sufficit in Deum perducere. *Origenes* (ut supra.) Vel insinuat Dominus quod hoc erat mysterium. Lavando enim, & exsiccando pedes eorum, faciebat eos decoros, debentes evangelizare honesta, ut ostendere valeant iter (3) sanctum, ac pergere per eum qui dixit infra 14. *Ego sum via.* Oportebat autem lavari pedes discipulorum à Jesu deponente vestimenta, ut mundos pedes mundiorem efficiat, vel ut immunditiam pedum discipulorum fuscipiat in proprium corpus per linteum, quo solo præcinctus manebat: ipse namque languores

S. Th. Op. Tom. IX.

(1) *Nicolajus habet considerantes.* (2) *Idem corrigi utilitatem.* (3) *Al. factum.*

nostros portavit. Attende etiam, quod cum debeat pedes discipulorum abluere, non aliud tempus elegit quam cum diabolus jam intraverat in cor Judæ, ut eum proderet, & futura pro hominibus dispensatio imminerebat: nam ante hoc non erat opportuna pedes discipulorum lavari à Jesu. Quis enim pedum eorum sordicem intermedium temporis usque ad passionem lavasset? Sed neque tempore passionis, alter enim Jesus non aderat, qui pedes eorum lavaret; sed neque post dispensationem, illo namque tempore Spiritu Sancto superveniente, eorum loci sunt pedes. Hujus ergo mysterii, dicit Dominus Petro, tu non es capax; sed post hæc noceas, cum illud perceperis illustratus. *Augustinus* (tract. eod.) Nec tamen ille dominici facti altitudine exterritus permitti fieri, quod cur fieret ignorabat; sed usque ad suos pedes humilem Christum videre non potest sustinere: nam sequitur: *Dixit ei Petrus: Non lavabis mihi pedes in æternum*; hoc est, numquam hoc parat. Hoc quippe in æternum non fit quod numquam fit. *Origenes* (tract. 32.) Ex hoc autem accipimus exemplum, quoniam possibile est quemquam secundum parum propositum dicere propter ignorantiam quod sibi non prodest. Petrus enim ignorans hoc esse conveniens, primo quidem quasi dubitans suaviter dixit: *Domine, tu mihi lavas pedes? secundo: Non lavabis mihi pedes in æternum*: quod erat prohibitivum operis perducens eum ad habendum partem cum Jesu: in quo etiam non tantum Jesum arguit inconvenienter lavantem pedes discipulorum, sed etiam condiscipulos indecenter suos pedes porrigentes. Cum ergo non esset expediens Petro proprium responsum, non permisit illud Dominus verificari: nam subditur: *Respondit ei Jesus: Si non laveris te, non habebis partem mecum.* *Augustinus* (ut supra.) Ita dictum est, *Si non laveris te, cum de solis pedibus ageretur; quomodo dici solet; Calcas me, quando sola planta calcatur.* *Origenes* (tr. 32. in Joan.) Qui autem recusant hæc, & similia tropologizare, dicant quomodo probabile est eum qui ob reverentiam Jesu dixit, *Non lavabis mihi pedes in æternum*, non habiturum partem cum Dei Filio, propter non lavari pedes ab eo, sicut propter immane scelus: & ideo præstandi sunt pedes, id est mentis affectus, lavandi à Jesu, ut sint pedes nostri decori, & præsertim cum emulantibus potiora dona, volumus annumerari eis qui evangelizant bona. *Chrysostomus* (hom. ead.) Ideo autem non dixit cuius gratia hoc faciebat, sed minus imposuit, quia ille nequaquam persuasus esset: audiens enim, *Sciens autem postea*, non dixit, *Doce igitur me ut permittam*; sed

a 3 quan-

quos elegerim; quasi dicat: Electos meos novi. *Chrysoströmus* (hom. 70.) Deinde ut non multos contristet suo sermone, subiungit: *Sed ut impleatur Scriptura: Qui manducat mecum panem, levabit calcaneum suum contra me:* ostendens quod non ignorans traditur; quod maxime sufficiens erat Iudam retinere. Et non dixit: *Tradet me;* sed *levabit contra me calcaneum suum;* dolum, & occultationem insidiarum representare volens. *Augustinus* (tract. 59.) Quid est enim, *Levabit calcaneum suum super me;* nisi conculcavit me? in quo Iudas traditor ejus attingitur. *Chrysoströmus* (hom. ead.) Dicit autem, *Qui manducat mecum panem;* id est, qui a me nutritus est, qui meam mensa communicavit: ut si quando a famulis, aut aliquibus vilioribus patiamur aliquid malum, non scandalizemur; respiciemus Iudæ exemplum, qui infinitis potius bonis, in contrarium remuneravit benefactorem. *Augustinus* (tract. eod.) Illi ergo qui electi erant, manducabant Dominum; ille manducabat panem Domini contra Dominum: illi vitam, ille penam. Qui enim manducat indigne (ait Apostolus 1. Cor. 10. rinth. 11.) iudicium sibi manducat.

Sequitur: *Amodo dico vobis priusquam fiat, ut cum factum fuerit credatis quia ego sum,* de quo scilicet illa Scriptura præcessit. *Origenes* (tract. 92. in Joann.) Non autem dictum est Apostolis, *Ut credatis;* quasi non credentibus; sed dictum est tamquam æquipollat ei quod est, ut credentes operemur, perseverantes in credulitate, nec aliquam occasionem ad repulsum captantes: super ea enim quæ obtinebant discipuli ad fidem scientia, hoc etiam adepti sunt, videre perfici Scripturam prædictam. *Chrysoströmus* (hom. 71.) Quia ergo discipuli exiituri erant ad prædicandum, & multa passuri, duobus modis eos consolatur: uno modo à seipso, cum dicit, *Beati eritis;* si feceritis ea; alio vero modo consolatus est eos ab aliis, eo scilicet quod ab hominibus multa potentur procuratione: unde subdit: *Amen amen dico vobis: qui accipit, si quem misero, me accipit; qui autem me accipit, accipit eum qui me misit.*

(1) *Al.* & unius naturæ sunt Filius, & Apostolus, ita dixisse &c. Sic legunt totam hanc appendicem omnia quæ vidimus vetera exempla; aliter autem, & clariori sensu habet Nicolai in hunc modum. Arriani autem cum hoc audiunt, statim ad illos gradus sui dogmatis currunt quibus non ascendunt in vitam, sed præcipitantur in mortem, dicentes: Quantum Apostolus distat à Domino, tantum Filius à Patre. Sed ubi Dominus dixit, *Ego & Pater unum sumus,* nullam distantiam suspicionem reliquit. Quomodo ergo nos modo accepturi sumus hæc verba dominica. *Qui me accipit, accipit eum qui me misit?* Si enim volerimus intelligere quod unius naturæ sunt Pater, & Filius, consequens videbitur, quia dixit, *Qui accipit, si quem misero, me accipit,* ut unius naturæ sit Filius, & Apostolus. Proinde ita dixisse possit videri. *Qui accipit, si quem misero, me secundum hominem accipit; qui autem me secundum Deum accipit, accipit eum qui me misit.* Sed cum ista dicebat, non ab illo naturæ unitas, sed in eo qui mittitur, mittentis commendabatur auctoritas. Si ergo attendas Christum in Petro, invenies discipuli præceptorem; si autem Patrem in Filio, invenies Unigeniti genitorem.

qui me misit. *Origenes* (ubi supra.) Qui enim recipit quem mittit Jesus, & Jesum, qui in misso consistit, recipit; qui autem Jesum recipit, Patrem recipit. Igitur qui recipit quem mittit Jesus, mittentem recipit Patrem. Potest etiam & hic sermo fore: Qui recipit quem ego misero, utique ad mei receptionem attingit; qui vero non per aliquem Apostolorum meorum me recipit, sed recipit me venientem ad animas, Patrem recipit, ut non tantum ego in eo maneam, sed & Pater. *Augustinus* (tract. eod.) Arriani autem cum hoc audiunt, statim ad gradus sui dogmatis currunt, dicentes: Quantum Apostolus distat à Domino, tantum Filius à Patre. Sed ubi Dominus dixit supra 10. *Ego, & Pater unum sumus;* nullam distantiam suspicionem reliquit. Quomodo ergo nos accepturi sumus hæc verba dominica; *Qui me accipit, accipit eum qui me misit;* quod unius naturæ sunt Pater, & Filius, consequens videbitur, quia dixit, *Qui accipit, si quem misero, me accipit,* (1) ut unius naturæ sit Filius, & Apostolus. Ita dixisse possit videri: *Qui accipit, si quem misero, me secundum hominem accipit, accipit eum qui me misit.* Sed cum ista dicebat, non ab illo naturæ unitas, sed in eo qui mittitur, mittentis commendabatur auctoritas. Si ergo attendas Christum in Petro, discipuli præceptorem; si autem Patrem in Filio, invenies unigeniti genitorem.

(d) *Chrysoströmus* (hom. 71.) Quia Dominus Apostolis debentibus orbem terrarum universum percurrere, exhibuerat duplicem consolationem prædictam, cogitans quod utraque proditor privatus est, turbatur; & hoc significat Evangelista dicens: *Cum hæc dixisset Jesus, turbatus est spiritu, & protensus est, & dixit: Amen amen dico vobis, quia unus ex vobis me tradet.* *Augustinus* (tract. 60.) Non illi hoc tunc primum venit in mentem; sed quia proditorem jam fuerat expressurus, ut non lateret in ceteris, ideo turbatus est spiritu; & quia ipse traditor jam fuerat exiturus, ut Iudæus, quibus Dominus ab eo

traderetur, adduceret. Turbavit eum imminens passio, & periculum proximorum, & traditoris impendentes manus, cuius fuerat præcognitus animus. (a) Hoc etiam Dominus significare sua turbatione dignatus est, quod quando ex falsis fratribus aliquos separari, etiam ante messem, urgens causa compellit, fieri sine Ecclesiæ turbatione non possit. Turbatus est autem non carne, sed spiritu: spiritus enim in huiusmodi scandalis non pervertitur, sed caritate turbatur, ne forte in separatione aliorum zizaniorum; simul aliquod eradicetur & triticum. (b) Sive ergo ipsum Iudam pereuntem miserando, sive sua morte appropinquante turbatus est, non animi infirmitate, sed peccata turbatur: non enim aliquo cogente turbatur, sed turbavit semetipsum, ut supra dictum est. Quod autem turbatur, infirmos in suo corpore, hoc est in sua Ecclesia, consolatur, ut si qui suorum morte imminente turbantur, non se reprobos putent. *Origenes* (tract. 32.) In eo enim quod dicit, *Turbatus est spiritu;* quod humanum est, scilicet passio, proveniebat ab exuberantia spiritus: si enim sanctus quilibet in spiritu vivit, & agit, & patitur, quanto magis hæc dicenda sunt de Jesu sanctiorum (1) præmiatore? *Augustinus* (tract. 60.) Pereant igitur argumenta Stoicorum, qui negant in sapientem cadere perturbationem animorum; qui proscoto, sicut vanitatem æstimant veritatem, sic stuporem deputant sanitatem. Turbatur plane animus Christiani, non miseria, sed misericordia. (c) Dicit autem, *Unus est vobis, numero, non merito; specie, non virtute.* *Chrysoströmus* (hom. 71.) Quia vero non nominatim dixit, rursum in omnem inducit timorem: unde sequitur: *Aspiciebant ergo discipuli ad invicem, hæsitantes de quo diceret.* Et nimirum nullius sibi ipsis confecti mali, tamen (2) contentationem Christi propriis cogitationibus credibiliorem putabant. *Augustinus* (tract. 61.) Sic etiam in eis erat erga magistrum suum pia caritas, ut tamen eos humana; alterum de altero stimulalet infirmitas. *Origenes* (tract. 32.) Reminiscuntur etiam, ut homines existentes, quoniam alterabilis est affectus adhuc provectorum, & susceptibilis appetitus contrariorum his quæ prius voluerat. *Chrysoströmus* (hom. ead.) Omnibus autem tremantibus, & ipso vertice, scilicet Petro, formidante; Joannes veluti dilectus recubuit in sinu Jesu: unde sequitur: *Erant ergo recubens unus ex discipulis ejus in sinu Jesu, quem diligebat Jesus.* *Augustinus* (tract. eod.) Ipse est Joannes, cuius est hoc Evangelium, sicut postea manifestat. Erant enim hæc eorum consuetudo qui fa-

cras nobis litteras divina ministrantur, ut quando ab aliquo eorum divina narrabatur historia, cum ad seipsum veniret, tamquam de alio loqueretur. Quid enim deperit veritati, quando & res ipsa dicitur, & quodammodo dicentis iactantia devitatur? *Chrysoströmus* (hom. cit.) Si autem huiusmodi familiaritatis causam queris dicere, amoris res erat: propterea dicit, *Quem diligebat Jesus:* quoniam enim & alii amarentur, tamen iste plus aliis. *Origenes* (ut supra.) Quinto autem quod etiam hoc protendit, quod Joannes (3) recubens Verbo, ac in secretioribus paulans incubebat gremis Verbi. *Chrysoströmus* (hom. ead.) Volebat etiam ostendere seipsum esse alienum à crimine; & hoc etiam dicit, ne æstimes quod Petrus ei ut majori existenti innueret: nam sequitur: *Innuit ergo huic Simon Petrus, & dicit ei: Quis est de quo dicit?* Ubique enim invenitur Petrus ab amore impetum faciens; & quia primo increpatus est, non locutus est, sed mediante Joanne vult dicere. Ubique enim Scriptura ostendit Petrum fervidum, & familiaritatem habentem ad Joannem. *Augustinus* (tract. eod.) Notanda autem locutio est, dicere aliquid non sonando, sed tantummodo innuendo. *Innuit, inquit, & dicit;* id est, innuendo dicit. Si enim cogitando aliquid dicitur, sicut illud, *Dixerunt apud semetipsos;* quanto magis innuendo; ubi jam foris qualibuscumque signis promittit quod fuerit corde conceptum? *Origenes* (tract. 32.) Vel primo innuit, & deinde non contentus nutu, dixit illi: *Dic quis sit de quo dicitur.* *Innuendo loquitur.* *Augustinus* (tract. 61.) Sequitur: *Innuendo cum recubisset ille super pectus Jesu, dicit ei: Domine, quis est?* *Augustinus* (tract. 61.) Quod autem nunc supra pectus dicit, paulo supra dixerat in sinu. Vel aliter. Primo quidem jacens in sinu Jesu superascendit, & incubuit supra pectus; quasi si non incubisset in pectore, sed remansisset jacens in sinu, nequaquam Dominus ei tradidisset verbum quod Petrus scire cupierat. Per hoc ergo quod ultimo supra pectus incubuit, exprimitur tamquam per majorem, & abundantiorum gratiam, specialis Jesu discipulus esse. *Beda.* Quod autem in sinu & supra pectus recubuit, non solum fuit præsentis amoris indicium, sed etiam future rei signum; quod scilicet inde vocem sumeret, quam postmodum cunctis sæculis inauditam emitteret. *Augustinus* (ut supra.) Per sinum enim quid aliud significatur quam secretum? Hic est utique pectoris sinus, sapientie secretum. *Chrysoströmus* (hom. ead.) Neque autem tunc nominatim proditorem Dominum manifestavit: nam sequitur:

S. Thom. Oper. Tom. IX. *Augustinus* (tract. 61.) *Augustinus* (tract. 61.) *Augustinus* (tract. 61.)

(1) Nicolai primicerio. (2) Al. emulationem. (3) Al. incumbens.

EX EDIT. P. NICOL. (1) Tract. 61. in Joannem. (2) Et iterum tract. 60. (3) Tract. 61.

Respondit Iesus: Ille est cui intinctum panem porrexero. Et modus ipse manifestationis (1) conversus erat: quia enim (2) ob mensationem verecundandi non est, eodem pane communicans, verecundari debuit. Sequitur: *Et cum intinctum panem, dedit Judae Simonis Scariothis.* (a) Non, ut putant quidam negligenter legentes, tunc Judas solus Christi corpus accepit: intelligendum est enim quod jam eis omnibus distribuerat Dominus sacramenta corporis, & sanguinis sui, ubi & ipse Judas erat, sicut Lucas narrat; at demum ad hoc ventum est, ubi secundum narrationem Joannis Dominus per buccellam tinctam, atque porrectam suam exprimit traditorem; fortassis per panis tinctionem illius significans fictionem: non enim omnia quae tinguntur abluuntur, sed ut inficiantur, nonnulla tinguntur. Si autem bonum aliquid hae significatione tinctio, eidem bono ingraturum merito est secura damnatio: sequitur enim: *Et post buccellam, tunc introivit in eum satanas.* Origenes (tract. 32.) Attende, quod primo quidem non introivit satanas in Judam, sed immisit in cor ejus solum ut proderet proceptorem; post panem autem in eum ingressus est. Quamobrem nobis cavendum est ne diabolus intradat in cor nostrum aliquid ignitorum telorum suorum: nam si intraverit, insidiatur deinde ut & ipse introeat. *Chrysostronus* (hom. ead.) Donec enim fuit in collegio, non audebat insilire, sed extrorsum immittebat; quando vero eum manifestum fecit, & expulit, libere in eum de cetero exilivit. *Augustinus* (tract. 62.) Vel intravit in eum, ut sibi jam traditum plenius possideret: neque enim non in illo erat, quando ad Judaeos de pretio tradendi Dominum pactus est, cum Lucas dicat cap. 22. „Intravit autem satanas in Judam; & abiit, & locutus est cum principibus sacerdotum: Talis jam venerat ad occidendum; sed post panem introivit in eum, non ut adhuc alienum tentaret, sed ut proprium possideret. *Origenes* (ut supra.) Dicebat enim, ut aestimaret propter panis exhibitionem auferri ab indigno bonum quod se habere credebat; quo privatus factus est capax ingressus satanae in ipsum. *Augustinus* (tract. 62.) Dicunt autem aliqui: Ita ne hoc meruit panis porrectus de mensa Christi, ut post illum intraret in discipulum satanas? Quibus respondemus, hinc potius nos doceri quam sit cavendum male accipere bonum: si enim corripitur qui non dijudicat, hoc est non (3) discedit a ceteris cibi Domini corpus; quomodo damnatur qui ad Jesus mensam

ingens se amicum, accedit inimicum? Sequitur: *Et dicit ei Iesus: Quod facis, fac citius.* Origenes (tract. 32.) Cui autem id ambiguum est, (4) quoniam potius vel Judae, vel satanae Dominus dixisse, *Quod facis, fac citius*, provocans adversarium ad pugnam, vel proditorem ad subministrandum dispensationi, quae erat futura salubris saeculo? quam non amplius tardari, nec protrahi, sed pro posse maturari volebat. *Augustinus* (tract. 42.) Non tamen praecipit facinus, sed praedixit; non tam in perniciem perfidi sciendo, quam ad salutem fidelium festinando. *Chrysostronus* (hom. ead.) Hoc enim quod dicit, *Quod facis, fac citius*, non praecipiens est; neque consiliarius, sed exprobrantis, & ostendens: quoniam ipse volebat suam proditorem impedire. Sequitur: *Hoc autem nemo scivit discumbentium ad quid dixerit ei.* Multam utique quis hic dubitationem inveniet, si interrogantibus discipulis, *Quis est?* dixit, *Cui ego intingens panem dabo*, & tamen non intellexerunt: nisi dicatur, quod latenter dixit, ut nullus audiret; & propterea supra peccus Joannes residens interrogat, quasi ad aures, ut non fieret proditor manifestus. Fortasse enim si Christus eum manifestum fecisset, Petrus utique eum interfecisset. Propterea dicit, quod nullus cognovit recumbentium, sed neque Joannes nequaquam enim putavit quod discipulus in tantum iniquitatis prodiret: quia enim procul a tali iniquitate erat, non de aliis hoc suspicabatur. Veram igitur causam eorum quae ad Christo dicta sunt ignoraverunt. Quid autem aestimarent, ostendit Evangelista, cum subdit: *Quidam putabant, quia loculos habebat Judas, quod dixisset ei Iesus: Ene ea quae opus sunt nobis ad diem festum; aut ut egenis aliquid daret.* *Augustinus* (tract. 62.) Habebat ergo Dominus loculos, & a fidelibus oblata conservans, & suorum necessitatibus, & aliis indigentibus tribuebat. Tunc primum ecclesiae pecuniae forma est instituta; (5) ut intelligeremus, quod praecipit, non cogitandum esse de crastino, non ad hoc esse praecipitum ut nihil pecuniae servetur a sanctis, sed ne Deo propter ista ferviatur, & propter inopiam timorem iustitia deseratur. *Chrysostronus* (hom. 71.) Et nimirum nullus discipulorum pecunias asserbat: sed per hoc quod dicit hic occulte insinuat quod quaedam mulieres eum de suis facultatibus nutriant. Qui autem non peccat, non virgam, non as jubet deferre, locutus quoniam valde pauperem, & mundo crucifixum

hujus oportet partem multam facere procuracionem: multa enim ad nostram dispensans doctrinam agebat. *Origenes* (tract. 32.) Sic igitur Judae Salvator dicebat, *Quod facis, fac citius*; ac proditor in hoc tantum ad praesens obdivit magistro: accepto namque pane nullam traxit moram: unde sequitur: *Cum ergo accepisset ille buccellam, exiit continuo.* Et revera exiit, non solum recedendo de domo in qua tenebatur, sed omnino egressus est a Jesu. Ego autem opinor, quod post panem ingressus satanas in Judam, non tolerabat in eodem loco cum Jesu esse: nulla namque conformitas est Jesu ad satanam. Non frustra autem requiram, quare super hoc quod est, *Et accipiens panem*, non adjicitur, *Et manducans.* Numquid igitur accepto pane non manducavit Judas? Post panem enim forsitan acceptum a Juda, non esum, qui semel in core ejus immiserat, ut magistrum proditor, timore ductus ne quod immisum fuerat evanesceret usu panis, quam cito panem Judas recepit, introivit in eum; & statim domum excessit. Aliud quoque non in septe dicitur, quod sicut qui indigne manducat panem Domini, aut bibit ejus calicem, in praedictum sibi comedit, atque bibit; sic panis (1) Jesu datus aliis fuit ad salutem; Judae in domum, ut post panem intraret in eum satanas. *Chrysostronus* (ut supra.) Subdit autem, *Erat autem nox*, ut discas Judae temeritatem, quoniam neque tempus eum tenuit ad impetu. *Origenes* (tract. 32.) Nox etiam sensibilibus instat exitit obduca noctis in anima Judae. *Gregorius 2. Moral.* (cap. 2.) A qualitate enim temporis, finis exprimitur actionis, dum non rediturus ad veniam, ad traditionis perfidiam nocte Judas exiit: perhibetur autem magister eius quod manducavit. (e) *Origenes* (tract. 32.) Post eventientia ex prodigiis, necnon ex transfiguratione praedonia, initium glorificandi Filii hominis fuit exitus Judae a loco ubi morabatur Jesus, cum satana, qui eum ingressus est: unde dicitur: *Cum ergo accepisset, dixit Iesus: Nunc clarificatus est Filius hominis.* Non enim immortalis unigeniti Verbi, sed hominis qui factus est ex femine David, gloria hic narratur. Si enim in morte Christi glorificans Deum illud ad Coloss. 2. verum est, *Et exuens principatus, & potestates, traxit duxit confidenter triumphans* (2) in ligno: & illud (ibid. 11. 3.) *Concilians per sanguinem*, crucis suae sive quae in terris, sive quae in caelis sunt: in his omnibus glorificatus est Filius hominis, Deo etiam glorificatus in eo: ut non in terra post resurrectionem, sed in caelo. (1) *Al. a Jesu* (2) *Legit Nicolajus in ligno crucis suae* (3) *Al. deest non* (4) *Al. consolatione* (5) *Optime implet sensum P. Nicolai sic legendo.* Quod vero quia glorificatus in eo Deus est, ideo glorificavit eum in se, per incrementum glorificati in eo Dei, glorificavit eum in se Deus, ut qui regnat in gloria quae Dei gloria est, ipse exinde, &c.

de sequitur: *Et Deus clarificatus est in eo*: quia non est Christum glorificari, nisi cum eo quoque glorificetur & Pater. At quoniam quicumque glorificatur, ab aliquo glorificatur; si queras de eo quod clarificatus est Filius hominis, a quo, respondens subdit: *Si Deus clarificatus est in eo, & Deus clarificabit eum in semetipso.* *Chrysostronus* (homil. 71.) Hoc est per seipsum, non per alium. Sequitur: *Et continuo clarificabit eum*, quasi dicat: Non post longum tempus, sed confestim in ipsa cruce ea quae clara sunt apparebunt. Sol namque averis est, petra scissae sunt, multa corpora eorum qui dormierant surrexerunt. Hac autem via eas quae ceciderant, cogitationes discipulorum restituit, & suadet non solum (3) non tristari, sed etiam laetari. *Augustinus* (tract. 63.) Vel aliter. Exeunte immundo, omnes mundi cum suo mundatore manserunt. Tale aliquid erit cum zizanias a tritico separatis, „justi, ti fulgebunt sicut sol in regno Patris sui:“ *Matth. 13.* Hoc futurum praevidens Dominus discedente Juda, tanquam zizanias separatis, remanentibus tanquam tritico Apostolis sanctis, dixit: *Nunc clarificatus est Filius hominis*; tanquam diceret: Ecce in illa mea clarificatione quid erit, ubi malorum nullus erit, ubi bonorum nullus perit. Sic autem non est dictum: Nunc significata est clarificatio Filii hominis; sed *nunc clarificatus est Filius hominis*: sicut non est dictum 1. Corinth. 10. Petra significabat Christum, sed petra erat Christus. Solet enim loqui Scriptura, res significantes, tanquam illa quae significantur appellans. Est autem clarificatio Filii hominis, ut Deus clarificetur in eo: unde adjungit: *Et Deus clarificatus est in eo.* Denique tanquam ista exponens adjungit, & dicit: *Si Filius clarificatus est in eo*; quia non venit facere voluntatem suam, sed voluntatem ejus qui eum misit; & *Deus clarificabit eum in semetipso*, ut natura humana, quae ab aeterno Verbo suscepta est, etiam immortaliter aeternitati donetur. Sequitur: *Et continuo clarificabit eum*, resurrectionem scilicet suam, non sicut nostram in fine saeculi, sed continuo futuram, hac attestatione praedicens. Potest & de ista clarificatione dictum videri: *Nunc clarificatus est Filius hominis*; ut quod aie nunc, non ad imminuentem passionem, sed ad vicinam resurrectionem pertinere credatur; tanquam fuerit factum quod erat tam proxime jam futurum. *Hilarius 11. de Trin.* (circa fin.) Quod autem Deus in eo glorificatus est, ad corporis gloriam spectat, per quam Dei intellecta est gloria, quasi corpus ex naturae divinae (4) consecratione gloriam mutaret. (5) non in terra post resurrectionem, sed in caelo. (1) *Al. a Jesu* (2) *Legit Nicolajus in ligno crucis suae* (3) *Al. deest non* (4) *Al. consolatione* (5) *Optime implet sensum P. Nicolai sic legendo.* Quod vero quia glorificatus in eo Deus est, ideo glorificavit eum in se, per incrementum glorificati in eo Dei, glorificavit eum in se Deus, ut qui regnat in gloria quae Dei gloria est, ipse exinde, &c.

(1) Pater Nicolai legit conversus. (2) Idem habet comensationem. (3) Al. deest non. (4) Al. consolatione. (5) Optime implet sensum P. Nicolai sic legendo. Quod vero quia glorificatus in eo Deus est, ideo glorificavit eum in se, per incrementum glorificati in eo Dei, glorificavit eum in se Deus, ut qui regnat in gloria quae Dei gloria est, ipse exinde, &c.

Quod vero, quia glorificatus in eo Deus est, ideo glorificavit eum in se, ut qui regnat in gloria qua ex Dei gloria est, ipse exinde in Dei gloriam transeat, toto iam in Deo ex ea qua homo est dispensatione mansuro. Nec sane de tempore tacuit dicens: *Et continuo clarificabit eum*: ut quia prodeant ad prodigionem Juda, gloriam qua sibi post passionem, consecuta resurrectione, futura esset, significasset in praesens, eam qua in se Deus eum clarificaturus esset, in posterum reservaret; Dei in eo gloria per virtutem resurrectionis ostensa; ipso vero in Dei gloria ex subjectionis dispensatione mansuro. *Hilarius 9. de Trin.* (circa med.) Primam autem significationem huius dicti non ambigam existimo, cum ait: *Nunc clarificatus est Filius hominis*: gloria enim non Verbo, sed carni acquiratur. Hoc vero quod sequitur, *Et Deus clarificatus est in eo*, quid significet interrogo: & eum non alius sit Filius hominis, neque alius Filius Dei: *Verbum enim caro factum est*, supra 1. requiro quis in hoc Filio hominis, qui & Filius Dei est, glorificatus sit Deus. Et videamus quid sit hoc quod tertio dicitur: *Si Deus clarificatus est in eo*, & *Deus clarificabit eum in semetipso*. Homo utique non per se glorificatur, neque sursum qui in homine glorificatur Deus, licet gloriam accipiat, non tamen aliud ipse quam Deus est. Utiq; aut Christum necesse est esse qui glorificatur in carne, aut Patrem qui glorificatur in Christo: Si Christus est Deus, certe Christus est qui glorificatur in carne; si Pater, Sacramentum est unitatis, cum Pater glorificatur in Filio. De eo vero quod glorificatum in Filio hominis Deum Deus glorificat in seipso, in quo relicta facultas exerenda impietatis existimatur, ne secundum naturae veritatem verus Deus Christus sit: numquid enim extra se est quod glorificat in seipso? Quem enim id seipso Pater glorificat, in eius gloria consistendus est; & qui in Patris gloria glorificandus est, in his intelligendus est esse in quibus est Pater. *Origenes* (tract. 32.) Vel aliter. Nomen gloriae non hic accipitur juxta quosdam Paganorum, qui distinguunt gloriam esse a pluribus collata praecognitione. Palam est enim quod hoc aliud est ab eo quod in Exodo cap. 40. dicitur: quod gloria Dei repletum est tabernaculum, & quod aspectus Moysi glorificatus erat: quantum tamen ad corporalia diviniorem quaedam apparatus contigit in tabernaculo, necnon in facie Moysi cum Deo locuti; quantum ad anagogiam vero gloria Dei dicitur esse quae apparuit: quoniam deificatus, ad transcendens cuncta materialia intellectus, ut reseretur divinitatem visiosem in his.

qua cernit, deificatur: ut hoc sit tropice quod glorificata est facies Moysi, eo facto divino secundum intellectum. Nulla autem comparatio fuit excellentiae Christi ad cognitionem Moysi glorificantem faciem animae ejus: totius enim divinae glorie fulgorem esse Filium aestimo, dicente Paulo Hebr. 1. „ Qui cum sit splendor gloriae, & figura substantiae ejus: „ quinimo proveniunt ab hac totius glorie luce singulares splendores ad totam rationalem creaturam: non enim arbitror quempiam totum posse capere totius divinae glorie fulgorem, nisi filium ejus. In quantum igitur non erat notus Filius mundo, nondum in mundo glorificatus erat; cum autem Pater aliquibus de mundo existentibus tradidit Jesu notitiam, tunc glorificatus est Filius hominis in his qui cognoverunt eum; & hoc dedit gloriam cognoscentibus: nam qui libera facie divinam gloriam intuentur, secundum eandem transfigurantur imaginem a gloria glorificati in glorificantium gloriam. Cum igitur appropinquavit ad eam dispensationem; qua mundo notus debebat gloriam promereri in gloria glorificantium ipsum ait: *Nunc clarificatus est Filius hominis*. Et quia „ nullus novit Patrem, nisi Filius, & qui revelaverit Filius: „ Matth. 11. debebat autem ex dispensatione deponere Patrem Filius; ob hoc etiam Deus glorificatus in illo dignoscitur. Vel hoc quod est, *Et Deus clarificatus est in eo*, cum illo perscrutaberis infra 14. *Qui me videt, & Patrem meum videt*: nam videbitur in Verbo, cum Deus existat; & imago invisibilis Dei, qui genuit eum Pater. Amplius aptem sic quoque clarius quae sunt in hoc loco capiuntur. Velut enim per quosdam nomen Dei blasphematur in Genibus, sic per sanctos, quorum bona gesta coram hominibus (1) plenissime discernuntur; celsi Patris nomen extollitur. In quo vero (2) adeo glorificatus est, ut in Jesu, dum peccatum non fecit, nec dolus, inventus est in ore ejus? Cum ergo talis est Filius, glorificatus est, & Deus glorificatus est in eo. At si Deus in eo glorificatus est, recompenlat ei Pater majus illo quod Filiius hominis exercuit. Longe enim superflans est gloria in Filio hominis cum glorificat eum Pater, quam in Patre cum in illo glorificatus est: & decebat praepotentem majorem rependere gloriam. Deinceps quoniam statim haec erant futura (dico autem Filium hominis in Deo glorificari) ob hoc subjicit: *Et continuo clarificabit eum*. (1) *Augustinus* (tract. 64.) Cum dixisset superius: *Et continuo clarificabit eum*, ne putarent quod sic eum clarificaturus esset Deus ut non eis conjungeretur ulterius ea conversatio quae

in terra est, adiect, atque ait: *Filii, adhuc modicum vobiscum sum*; tanquam diceret: Continuo quidem resurrectione clarificabor, non tamen continuo ascensus in caelum. Sicut enim scriptum est in Actibus Apostolorum, fuit cum eis post resurrectionem quadraginta dies. Hos igitur quadraginta dies significavit dicens: *Adhuc modicum vobiscum sum*. *Origenes* (tract. 32.) Per hoc autem quod dicit, *Filii*, ostendit adhuc imminente animabus eorum parvitatem. Hi autem quibus nunc dicit, *Filii*, post resurrectionem sunt fratres; sicut & antequam essent filii, fuerunt servi. *Augustinus* (tract. 64.) Potest etiam & sic intelligi. Adhuc sicut vos in hac infirmitate carnis etiam ipse sum, donec scilicet moreretur, atque resurgeret. Cum illis quidem fuit postquam resurrexit, exhibitione praesentiae corporalis, sed non cum illis fuit consortio infirmitatis humanae. Apud alium enim Evangelistam (Luc. 24.) post resurrectionem ait: „ Haec locutus sum vobis, dum adhuc essem vobiscum; „ id est, in carne mortali cum essem sicut et vos. Tunc enim in eadem quidem carne erat, sed cum illis in eadem mortalitate jam non erat. Est & alia divina praesentia sensibus ignota mortalibus; de qua idem dicit Matth. ult. „ Ecce ego vobiscum sum usque ad consummationem saeculi. „ Hoc non est *Adhuc modicum sum vobiscum*: non enim modicum est usque ad consummationem saeculi: aut si & hoc modicum est, quia in oculis Dei mille anni sunt dies unus, non tamen hoc significare voluisse credendus est nunc, quando secutus adjunxit: *Quo ego vado non potestis venire*. Numquid enim post consummationem saeculi, quo ipse vadit, venire non poterant? de quibus postea dicitur est infra 17. *Pater, volo ut ubi ego sum, & ipsi sint mecum*. *Origenes* (tract. 32. in Joan.) Intrinsecus (1) autem sciscitaberis, an post multum non fuit cum eis: non ideo quod non aderat illis secundum carnem; sed eo modico consummato, vos scandalizabimini in „ me in ista nocte: „ Marc. 14. & sic non erit cum eis qui cum dignis tantummodo conversatur. Sed si cum eis non erit, nihilominus ipsi quaesituri erant Jesum; velut: Petrus post negationem graviter plorabat, quaerens puro Jesum; & ideo sequitur: *Quaeritis me, & sicut dicit S. Thom. Oper. Tom. IX. obsequens* (1) *Initio huius appendicis idem Nicolai addit sequentia, & paulo aliter quaedam legit*. Juxta simpliciter quidem sententiam hoc aperte intelligitur, quia cum discipulis jam futurus non erat; juxta profundiore vero intelligentiam (vel intimam significationem) sciscitaberis an non post multum non fuit cum eis: non ideo quod non aderat illis secundum carnem; &c. (2) *Legit idem Nicolai*, sed ut significet illud quod etiam alibi dixit eis, Luc. 14. &c. (3) *Omittit negantem particulam Nicolai*, notaque sic haberi in *Augustini exemplaribus*, & quando libet idem esse at qualicumque tempore. (4) *Hanc Origenis appendicem Nicolai omittit: similis enim est illi quam superius asterisco notavimus.*

xi Judaeis, quo ego vado, vos non potestis venire. Quaerere Jesum, est Verbum quaerere, sapientiam, justitiam, veritatem, divinam virtutem, quae omnia Christus est. Volentibus ergo discipulis sequi Jesum: non quippe velut rodiore arbitrantur corporaliter: (2) sed ut significat illud Luc. 14. „ Qui non tollit crucem suam, & sequitur me, non potest meus esse discipulus: „ ait nunc Dominus: *Quo ego vado, vos non potestis venire*: nam etsi vellent sequi Verbum, & illud consisti, tamen nondum erant validi circa hoc: cum nondum esset Spiritus datus, eo quod *Jesum non erat glorificatus*; supra 7. *Augustinus* (tract. 64.) Vel hoc dicit, quia adhuc minus idonei erant sequi mortuum Dominum pro justitia: quomodo enim jam fuerant secuturi martyrio non maturi? Aut iterum Dominum ad immortalitatem carnis, quomodo jam fuerant secuturi, (3) non quando libet morituri, sed in fine saeculi resurrecturi? Aut iterum Dominum ad sinum Patris quomodo jam erant secuturi, cum esse nemo possit in illa felicitate nisi perfectus in caritate? Judaeis autem cum hoc diceret, non addidit modo, Ipsi autem non poterant venire tunc quo ille ibat, sed poterant postea; & ideo subdit: *Et vobis dico, modo*. *Origenes* (ut supra.) Quasi dicat: *Et vobis dico non absque additione hujus adverbii modo*. Judaei namque, quos praevidebat in suis facinoribus morituros, in brevi tempore non valebant pergere quo Jesus ibat; sed discipuli post breve tempus poterant sequi Verbum. *Chrysostomus* (homil. 71.) Ne autem audientes discipuli; *Sicut dixi Judaeis*, aestiment similiter & in eos dictum esse, adiect, *Filii* (*4*) *Origenes* (tract. 32.) Quod est experimentis imminente adhuc animae discipulorum modicitatem. Eunt autem post resurrectionem hi quibus dixit, *Filii*, fratres; sicut & prius servi fuerant antequam essent filii. *Chrysostomus* (homil. eadem.) Quae autem dicit eum, qui in seipsum est, erigens discipulorum amorem. Cum enim viderimus aliquos dilectissimorum discedentes, exardescimus, & maxime cum viderimus eos in locum absentis in quem non est possibile nobis abire. Simul etiam ostendit quoniam mors ejus quaedam translatio est, & transpositio melior ad loca, mortalia corpora non suscipientia. *Augustinus* (tract. 64.)

& 65.) Docens autem quomodo idonei esse possint pergere quo ille antecedeat, subiungit *Mandatum novum do vobis, ut diligatis invicem.* Nonne jam hoc erat mandatum in antiqua lege Dei, ubi scriptum est: „Diliges (x) proximum tuum tamquam teipsum?“ *Levit. 19.* Cur ergo novum mandatum appellatur à Domino? An quia exuto veteri induit nos hominem novum? Innovat quippe audientem, vel potius obdientem, non omnis, sed ista dilectio, quam Dominus, ut à carnali dilectione distingueret, addidit: *Sicut dilexi vos, ut & vos diligatis invicem;* non sicut se diligunt qui corrumpunt, nec sicut se diligunt homines, quia homines sunt; sed sicut se diligunt qui Dei sunt, & Filii Altissimi omnes, ut sint Filio eius unico fratres, ea dilectione invicem diligentes qua ipse dilexit eos, perducitur eos ad illum finem ubi satiabitur in bonis desiderium eorum. *Chrysostomus* (hom. ead.) Vel dicit, *Sicut dilexi vos;* non enim præexistentibus vestris iustitiis debitum vobis reddidi, sed ipse incepti; ita & vos beneficiere oportet, etiam nihil debentes. *Augustinus* (tract. ead.) Noli autem putare illud majus prætermissum esse mandatum, quo præcipitur ut diligamus Dominum Deum nostrum; sed bene intelligentibus utrumque invenitur in singulis: nam & qui diligit Deum, non eum potest contemnere præcipientem ut diligit proximum; & qui superne, ac spiritaliter diligit proximum, quid in eo diligit nisi Deum? Ipsa est dilectio, quam ab omni mundana dilectione distinguendo addidit Dominus. *Sicut dilexi vos.* Quid enim nisi Deum dilexit in nobis, non quem habebamus, sed ut haberemus? Sic ergo & nos invicem diligamus, ut quantum possumus, invicem ad habendum in nobis Deum cura dilectionis atrahamus. *Chrysostomus* (hom. cit.) Prætermissum autem miracula, quæ erant facturi, ab amore ejus designat, subdens: *In hoc cognoscet omnes quia mei estis discipuli, si dilectionem habueritis ad invicem:* hoc enim est quod maxime homines sanctos ostendit: hos enim dicit esse discipulos. *Augustinus* (tract. ead.) Tamquam diceret: Alia munera mea habent vobiscum etiam non mei, non solum naturam, vitam, sensum, rationem, & eam salutem quæ hominibus, pecoribusque communis est; verum etiam linguam, sacramenta, prophetiam, scientiam, fidem, distributionem rerum suarum pauperibus, & traditionem corporis sui, ut ardeant; sed quoniam caritatem non habent, ut cymbala concrepant, nihil sunt, nihil eis prodest. *Chrysostomus* (hom. 72.) Magnas amor, & ipso igne vehementior, & nulla est pro-

(1) Ibi tamen in vulgata legitur non proximum, sed amicum.

hibitio, quæ ejus promptum impetum detinere possit. Ardentissimus itaque Petrus audiens, Quo ego vado, vos non potestis venire, eum interrogavit: unde sequitur: *Dicit ei Simon Petrus: Domine, quo vadis? Augustinus* (tract. 66.) Sic utique hoc dixit magistro discipulus tamquam sequi paratus: propterea Dominus, qui ejus animum vidit, sic ei respondit, nam sequitur: *Respondit ei Jesus: Quo ego vado, non potes me modo sequi.* Dilationem intulit, non spem abstulit; sed eam sequenti voce firmavit, dicens: *Sequeris autem postea.* Quid festinas Petre? Nondum te suo spiritu solidaverat Petrus: noli extolli præsumendo, non potes modo: noli deseri desperando: *sequeris enim postea.* *Chrysostomus* (hom. ead.) Audiens autem hoc Petrus, neque ita desiderium detinuit, sed benignam spem accipiens properat: & quia timorem excusis proditiōnis, cum securitate per seipsum de reliquo interrogat aliis silentibus: unde sequitur: *Dicit ei Petrus: Quare non possum te modo sequi? Animam meam pro te ponam.* Quid dicit Petre? Dixi quoniam non potes, & tu dicis quoniam postum: quo circa scies per experientiam quoniam nihil est tuus amor, nisi præsentem superna liberatione: unde sequitur: *Respondit Jesus: Animam tuam pro te ponas? Beda.* Quæ sententia duobus modis potest pronuntari: uno modo affirmando, ac si dicat: *Animam tuam pro te ponas;* sed nunc timendo mortem carnis, animæ mortem incurres: alio modo insultando, quasi diceret: *Augustinus* (tract. ead.) Ita ne facies pro me, quod nondum ego pro te? Præire potes, qui sequi non potes? Quid tantum præsumis? Audi quis sis. *Amen amen dico tibi: non cantabit gallus, donec ter me neges.* Qui mihi promittis mortem tuam, ter negabis vitam tuam. Quid in animo ejus esset cupiditatis videbat, quid vitium non videbat: voluntatem suam jactabat infirmus; sed inspiciebat valetudinem medicus. An Apostolus Petrus, sicuti cum favore perverso excusare quidam nituntur, Christum non negavit, quia interrogatus ab ancilla hominem se nescire respondit, sicut alii Evangelistæ restantur expressis? Quasi qui hominem Christum negat, non Christum neget; & hoc in eo neget quod factus est propter nos, ne periret quod fecerat nos. Per quid autem caput est Ecclesie, nisi per hominem? Quomodo est igitur in corpore Christi qui negat hominem Christum? Sed quid multis immorer? Non enim Dominus ait: *Non cantabit gallus, donec hominem, aut Filium hominis neges; sed donec me neges.* Quid est me, nisi quod erat? Quicquid ejus negavit, Christum negavit. Siquidem dubitare nefas est. Christum

hoc dixit, verumque prædixit: proculdubio Petrus Christum negavit. Non acculemus Christum, cum defendimus Petrum. Agnovit plane peccatum suum infirmitas Petri. Et quantum mali Christum negando commiserit, plorando monstravit. Neque nos cum ita dicimus, primum Apostolorum accusare delectat; sed hunc intuendo admoneri nos oportet, ne homo quicquam de humanis viribus fidat. *Beda.* Respicendi nihilominus unusquisque, si in lapsum corruerit, exemplum capiat, ne desperet, sed incunctanter veniam se posse promereri credat. *Chrysostomus* (hom. 72.) Unde manifestum est quoniam & casum Petri Dominus concessit: nam poterat quidem & à principio revocare; sed quia permanebat in vehementia, ipse quidem non impulit ad negationem, sed dimisit desertum, ut discat propriam imbecillitatem, & ut post hæc talia non patiat, cum orbis terrarum dispensationem susceperit; sed reminiscens eorum quæ passus est, cognoscat seipsum. *Augustinus* (tract. ead.) In anima itaque contingit Petri quod offe-

rebat in corpore; sed aliter quam putabat: nam ante mortem, & resurrectionem Domini, & mortuus est negando, & revixit plorando. *Augustinus* de Con. Evang. (Lib. 3, cap. 2.) Hoc autem de prædicta negatione sua Petrus non solum Joannes, sed & cæteri tres commemorant; non sane omnes ex una eademque occasione sermonis ad eam commemorandam veniunt: nam Matthæus, & Marcus eam subnectunt postquam Dominus egressus est ex illa domo ubi manducaverat pascha; Lucas vero, & Joannes antequam inde esset egressus. Sed facile possumus intelligere, aut illos duos eam recapitulando posuisse, aut istos præoccupando; nisi magis moveret quod tam diversa non tantum verba, sed etiam sententias Domini præmittunt, quibus permotus Petrus illam præsumptionem proferret pro Domino, vel cum Domino moriendi, ut magis cogant intelligi ter eum expressisse præsumptionem suam diversis locis sermonis Christi, & ter illi à Domino responsum, quod eum esset ante galli cantum ter negaturus.

CAPUT XIV.

(a) ET ait discipulis suis: Non turberet cor vestrum. Creditis in Deum, & in me credite. In domo Patris mei mansiones multe sunt. Si quo minus, dixissem vobis quia vado parare vobis locum. Et si abiero, & præparavero vobis locum, iterum venio, & accipio vos ad me ipsum, ut ubi sum ego, & vos sitis. Et quo ego vado scitis, & viam scitis.

(b) Dicit ei Thomas: Domine, nescimus quo vadis; & quomodo possumus viam scire? Dicit ei Jesus: Ego sum via, veritas, & vita. Nemo venit ad Patrem nisi per me. Si cognovissetis me, & Patrem meum utique cognovissetis; & amodo cognoscetis eum, & vidistis eum.

(c) Dicit ei Philippus: Domine, ostende nobis Patrem, & sufficit nobis. Dicit ei Jesus: Tanto tempore vobiscum sum, & non cognovistis me? Philippe, qui videt me, videt & Patrem meum. Quomodo tu dicis: Ostende nobis Patrem? Non credis quia ego in Patre, & Pater in me est? Verba quæ ego loquor vobis, à meipso non loquor. Pater autem in me manens, ipse facit opera. Non creditis quia ego in Patre, & Pater in me est? Alloquin propter opera ipsa credite.

(d) Amen amen dico vobis: qui credit in me, opera quæ ego facio, & ipse faciet, & majora horum faciet: quia ego ad Patrem vado, & quodcumque petieritis Patrem in nomine meo, hoc faciam, ut glorificetur Pater in Filio. Si quid petieritis Patrem in nomine meo, hoc faciam.

(e) Si diligitis me, mandata mea servate: & ego rogabo Patrem, & alium paraclitum dabit vobis, ut maneat vobiscum in æternum, Spiritum veritatis, quem mundus non potest accipere, quia non videt eum, nec scit eum. Vos autem cognoscetis eum, quia apud vos manebit, & in vobis erit.

(f) Non relinquam vos orphanos, veniam ad vos. Adhuc modicum, & mundus jam me non videt. Vos autem videtis me, quia ego vivo, & vos vivetis. In illo die vos cognoscetis quia ego sum in Patre meo, & vos in me, & ego in vobis. Qui habet mandata mea, & servat ea, ille est qui diligit me. Qui autem diligit me, diligetur à Patre meo; & ego diligam eum, & manifestabo ei meipsum.

(g) Dicit ei Judas: non ille Scariothis: Domine, quid factum est, quia manifestaturus es nobis teipsum, & non mundo? Respondit Jesus, & dixit ei: Si quis diligit me, sermonem meum servabit; & Pater meus diliget eum; & ad eum veniemus, & mansionem apud eum